

KABÁT

Kabát (Spiegelsberg) - 291 m n. m. - Osada na Solné (Alte Salzstraße), později Poštovní stezce z Prahy přes Lovosice (Lobositz), Dolní Zálezly (Salesel), Ústí - z Drážďanské (Dresdener) neb Horní brány (Obere Tor) - Skřivánek (Lerchenfeld), samotu Na Ladech (Am Laden [Laaden]), Božtěšice (Postitz), Strážky (Troschig), Knínice (Kninitz) k hranicím a do Saska. V l. 1439 a 1443 příslušela bukovskému, poté všebořickému panství (Herrschaft Schöbritz [Schöberitz]).

Snad kolem poloviny 15. věku získal Bukov Matyáš Kelbl z Gejsinku, připomínány zde roku 1483. Roku 1488 obdaroval oltář svatého Mikuláše v ústeckém kostele. Po jeho úmrtí přešel Bukov na jeho příbuzné Bernarda s Václavem. Zatímco Bukov zůstal po jejich rozdělení v rukou Bernarda, který se psal s přídomkem „v Bukově“ již roku 1503, Václav, písaří se po Bukově roku 1529, si ponechal statek Stružnice u České Lípy. Samotný Bernard je na Bukově zmíněn např. roku 1522, kdy vedl prý s Vilémem Vřesovcem, a poté ještě roku 1534. Po jeho smrti přešel statek na příbuzné Zikmunda, Heřmana, Bernarda, Albrechta a Litolda, kteří roku 1546 prodali „Bukov tvrz, dvůr poplužní s poplužím, Bukov ves celou a dvory kmetskí s platem, ve Všebořicích, ve Chvojnicích, v Nové Vsi, v Kamenicích, v Roudné, v Dělouši co jim tam patří a pustou ves Špemberk“ za 1 200 kop českých grošů Janovi Trmickému z Miliny. - Hrdy, zámky a tvrze na Ústecku - PhDr. Jiří Úlovec (Město Ústí n. L. 2002).

Bývala tu varta chránící kupce před lpy a podlouhnický, leckdy nějakého svázali do kazajky - kabátu, co v adrese tamního zdravotnického zařízení setrval. Jazykovedci mají zato, že *Kabát* je spíše srubem či strážní věží, po níž slula jménem, zapravdu jim dává Špemberk, zkomolenina něm. *Spiegelsbergu*. Zpráva z r. 1509 zmiňuje „Spilberg anebzoto Kabát“. V pomezí 4 katastrů (božtěšického, bukovského, klíšského a stříbrnického) spočivaly 3 usedlosti (1620), statky poddané Ústí patřily (1654) vaňovskému zboží, 6 domů Bukovu (Pockau) a 2 Stříbrníkům (Ziebornik).

R. 1613 utřil **Skorotice (Garitz) s Podhořím (Deutsch Neudorfel)** a samotou Kabát od císařského rady (za stavovské rebelie [1618 - 20] člen direktoria českých stavů) Prokopa Dvořeckého z Olbramovic († 21. 6. 1621 Praha) rytíř Václav st. ze Zampacha. Konfiskacním výrokem (3. 11. 1622) jméno pozbyl (1623): Bukov s tvrzí a příslušenstvím, Skorotice, kus Všebořic (Schöbritz), **Novou Ves (Podhoří = Německá Nová Ves [Deutsch Neudorfel])**, **Kamenici (Kamnitz, Kamitz)**, **Roudné (Raudney)**, **Dělouš (Tillich)**, **Malé Chvojno (Klein Kahn)** a Spiegelsberg (Špemberk). Za 10.525 kop míšeňských bylo prodáno choti Barboře Malešické z Poutnova, horlivá katolička prý slíbila vychovat svých 12 dětí v pravě víře.

Kartograf J. K. Müller (* 15. 3. 1673 Wöhrd - Norimberk - † 21. 6. 1721 Vídeň) uplatňuje výraz *Spiegelsberg* (1720), jakož i I. (Josefské) vojenské mapování z l. 1764 - 68 (refrakice 1780 - 83) registrující 3 sedláky a 2 (?) zahrádky i II. Františkové (1836 - 52) vykazující 2 domy a 1 stáj s ubytovací kapacitou pro 4 muže a 1 koně. Za napoleonské bitvy (29. - 30. 8. 1813) u **Chlumce (Kulm)** a **Přestanova (Priesten)** sídlo vyplnili Rusové. V l. dílu *Das Königreich Böhmen* (Praha 1833) zaměřeném na Litoměřicko popisuje J. G. Sommer (* 1782/83 Leuben [Luběň] u Drážďan [Dresden, Drježdžany, Dreždžany, Drezno] - † 11.12. 11. 1848 pražský Karlin [Karolinenthal]) dědkinu (od r. 1652 přifařenu ke Skorotocím) se 3 chalupami a 15 osadníků, z nichž 6 s 1 stavením náleželo Všebořicím (Herrschaft Schöbritz) a zbylé 2 **Vaňovu (Wannow)** spadajícímu pod 'svobodné město Ústí'. R. 1838 je stav takřka stejný: 15 lidí a 3 domy, 2 přifařeny k Ústí a 1 do Skorotice. *Popis Království Českého čili podrobné poznamenání všech dosavadních krajův, panství, stávků, měst, městeček a vesnic...* (J. G. Kalve, 1848 Praha) otce národa, F. Palackého (* 14. 6. 1798 Hodslavice - † 26. 5. 1876 Praha), užívá v kapitole „Austí, město a Wanow statek. Majitel: král. město Austř“ varianty obě: Špemberk i Spiegelsberg. Císařský povinný otisk pak „Ziebornik mit der Ortschaft Spiegelsberg in Böhmen, Leitmeritzer Kreis, Bezirk Stadt Außig 1843 - Lith. Prohaska u. Krippel 1846“. R. 1908 byl zbudován Jubilejní okresní zaoptařující ústav Františka Josefa I. (Kaiser Franz Josef Jubiläums Bezirks Altersversorgungs Heim) se 70 místy, nahradil někdejší starobinec (po otevření 1910 několikrát rozšiřován) - dosud ul. *Sociální péče (Petschekstrasse 1936, Reinhard Heydrich Strafe 1942 - 45)*. Ozdravovna pro nemocné plicními chorobami (*Lungenheilstalt*) z r. 1920, tehdy nejmodernější ve státě, vzešla z nadace uhlobarona **Eduarda Jakoba Weinmanna** (* 25. 9. 1852 Dobrá u Kladna - † 6. 10. 1928 Ústí n. L.), protější zotavovnu z r. 1908 (*Genesungsheim für Lungenkranke - Petschekstiftung*) financoval průmyslník, uhlobaron a téměř nejbohatší prvorepublikový mecenáš, **Ignaz Petschek** (* 14. 6. 1857 Kolín - † 15. 2. 1934 Ústí n. L.) V dobročinnosti se familie předháněl. Pod správou Masarykovy nemocnice vznikl již r. 1911 - díky nadaci Heleny Petschkové a Německé zemské komisi pro péči o mládež v Čechách (*Deutsche Landeskommission für kinderschutz und Jugendfürsorge in Böhmen*) chlapecký internát (*Knabenerziehungsheim*). Domy, po zániku přičleněné k sanatoriu, „převzal“ v r. 1945 *Ústřední svaz nemocných pojistoven v Praze* - následník *Sdružení českých nemocných pokladen* (zal. 1910). Po r. 1945 osadu pohltily Stříbrníky, přecháela jen v sanatorních adresách. (Národní škola Spiegelsberg fungovala ve Weinmannově ústavu v l. 1912 - 42.) Nicméně se ve *Spiegelsbergu* zračí hláska, strážní věž na kopci, v jehož svazku se staletí dávalo revé. Už l. pozemková kniha (*Grundbuch*) dokumentuje min. 39 vinohradních nákupů, prodej. Pěstitelé měli právo distribuce, od sklizně do Nového roku čepovali burčák. Dnes jsou nad ul. **Vinařskou (Weingartenstraße)** patrně ovocné zahrádky, ba i zrušené (1859) vinice.

• Holomeř s vinicemi (Pockauer Weingarten) a **Kurzweilův mlýn (Kleischer Mühle, Kleismühle)** u údolí Klíšského potoka - z nejstarších v okrese (čp. 23), dle Dr. F. J. Umlaufa (* 11. 7. 1883 Lipová [Spansdorf] - † 8. 11. 1967 Marl u Bayreuthu) prvně evidován 10. 10. 1547 (*Marksche Mühle*) v kompetenci Jaroslava (i Jaroše) Kelbla (též Kölbl) z Geisingu. Blíže nápisu „Dorff Pockau“ křížovatka „Rondel“ - výřez rukopisné mapy (1729) Johanna Josepha Dietzlera (Jan Josef Karel Ditzler * 1710 Praha - † 16. 4. 1744 Praha) - uložena v ústeckém archivu.

Vyhláškou z pátku 16. 1. 1948 „o změnách úředních názvů měst, obcí, osad a částí osad, povolených v roce 1947“ ministra vnitra (2. 7. 1946 - 25. 2. 1948 a 15. 6. 1948 - 14. 9. 1953 Václav Nosek [* 26. 9. 1892 Velká Dobrá - † 22. 7. 1955 Praha]) se stanovuje: „Podle § 5 zákona ze dne 14. dubna 1920, č. 266 Sb., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů, vyhlášení, že v roce 1947 byly povoleny tyto změny úředních názvů míst: pro obec utvořenou sloučením obcí Bukova, Hostovic, Předlic, Střekova, Stříbrníků, Trmic a Ústí nad Labem název Ústí nad Labem; názvy sloučených obcí a jejich částí zůstávají úředními názvy částí nové obce s touto změnou, že název Kabát, také Špemberk, vztahující se na části bývalých obcí Bukova

• Klíšský potok (Kleischbach) v prostoru ul. **U Stadiónu (Tilbachstraße)**, v pozadí Léčebný ústav pro plicní choroby 'Weinmannovy nadace' (*Lungenheilstalt 'Weinmannstiftung'*) Na Kabátě, snímek z 20. l. 20. stol.

MĚSTA, OBCE A OSADY... od A do Ž
NA ÚSTECKU

a *Stříbrníku*, se nahrazuje vylučným názvem *Kabát*. Mnichovský krajaný spolek *Heimatfreunde Aussig* upozorňuje, že odtud pochází p. Emmy Roscher, roz. Fohry (* 1899 - † 15. 5. 1967 Darmstadt) či major ve výslužbě Adalbert Parwonitz (* 1891 - † 8. 3. 1967 Bielefeld).

• Vrchol Kabátu, odnepaměti se tu říká 'Na Věžičce'... Za heliportem letecké záchranné služby (kóta 290,1) se nachází 6túhlá pozorovatelná fadice se k nejstarším (50. l. 20. stol.) poválečným objektům civilní obrany (možná vznikaly při rekonstrukci některé z významných továren), tudíž nekoordinovaným s centrálními předpisy. Na rozdíl od typizovaných je podivuhodný nejen materiál (kamenná podezdívka, smíšené ždivo na maltu), ale i naddimenzované rozměry průzorů (zjevně bez zřetele k bezpečí zbrani hromadného ničení). Vstup do jediné jizby kryje z uvažovaného směru úderu protitlaková zeď. Již z dálky překvapí silně pedsazená stropnice. V každém ze 6 stěn tkví průzor (i nad vchodem), uzavírací rámečky (ani plexisklové výplně) se nedochovaly. Žajmovou zónou je Labe, zvl. střed města a Západní nádraží (*Bahnhof Teplitz, Nádraží Ústí n/L. - Bahnhof Aussig*). - foto: Milan 'Pekky' Bouška (čtvrtek 20. 12. 2006, 13:55)

Kabát: Š p i m b e r k (*Spiegelberg*), víska v Čechách u Stříbrníku, hejt. a okr. Ústí n. L., fara Skorotice, ps. Březnice; 3 d., 14 ob. n. (1890). - **Ottův slovník naučný.** *Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Trináctý díl. Jana - Kartas. - 1898. Vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze.*

Holoměř, Strživický vrch (na sever) při rozcestí silnice vlevo přes Lerchenfeld (½ hod.), vrch Holoměř 291 m vysoký skýtá pěknou vyhlídku. - *České Středohoří - II. opravené vydání - Jaroslav Křenek (* 17. 5. 1890 Třebeňice [Trebunitz] - † 5. 9. 1964 Slaný [Schlan]) - nákl. KČST v Lounech [Laun] 1929, tiskem Ant. Štrombacha v Lounech, Tř. legionářů.*

S Božtěšické silnice zahamejme vpravo vzhůru kolem zalesněného kopce. Z lesnatého parku nahore vynikají velké budovy se širokými, vzdušnými okny. Zde na výšině bez mlh a prachu vybudovali z nadací od r. 1908 plicní sanatorium o 350 lůžkách. Pacienty jistě potěší i příjemné prostředí a pěkná vyhlídka na město, do údolí i na hora. Dále při cestě stojí tří rozlehlé zemědělské usedlosti, označené jménem Kabát, jako část obce Stříbrníku. Dříve bývaly čtyři, dvě z nich patřily k Ústí, jedna k Božtěšicům a jedna k Všebořicům. Z Ústí od Horní (Dražďanské) brány vedla sem Solní cesta a pokračovala na Božtěšice a Strážky do Knínice a na hranice. Nebylo vždy bezpečně po osamělé kupce na této cestě, at měl zboží nebo peníze. Proto bývala i na Kabátu stráž. Nekalý člověk, lapka či loupežná skupina, ohrožující bezpečnost na cestě, býjí po dopadení přivedeni sem na strážnici a někdy i spoutáni svěrací kazajkou, a tak kazajka-kabát daly jméno osadě. Stejný osud však stihl i kupce, když chtěl odbočit z cesty, aby se vyhnul placení mýta v městě. Od Kabátu zahamejme vpravo k Holoměři, nejvyššímu místu s malou pozorovatelnou na vrcholu (291 m). Toto staré jméno se udrželo i přes staletí, kdy bylo území poněmčeno. Chvalně známé byly vinice na Holoměři. Je odtud vpravdě pěkná vyhlídka, především na Bukov a Klíši, ale i na Středohoří a Krušné hory. Vrchol tvoří skála, černavý nefelínový tefrit, silně póresní, což si vysvětlujeme tím, že plyny a páry unikaly z lávy, jež rychle chladla. Můžeme odtud pozorovat i hráče na stadionu (obr. 20) hluboko pod námi v údolí Klíšského potoka. Teče ve zlomu zemské kůry. Kra, jejíž obrysy zhruba označuje tok Klíšského potoka na severu a řeky Biliny na jihu, poklesla ze všech nehlouběji. Oligocenní pískovec tu nikde nevystupuje až na povrch. Asi 80 m pod vrcholem můžeme najít ve zvětralé suti pěkné vyvětralé krystaly černého nerostu augitu. - František Pinc (* 3. 4. 1901 - † 26. 10. 1982), Antonín Kolář (* 13. 8. 1906 Přebor) - *Vlastivědné výlety z Ústí n. L. - Nakladatelství Krajského národního výboru Ústí n. L., Krušnohorské tiskárny, n. p., základní závod Most (Brix), 1957.* OSADA KABÁT - Pole Kočkova, Ovčárny, stejně jako přiležené plochy stříbrnického Kabátu jsou již zastavěny novými objekty Severní terasy. Samoty na Kabátě i obec Stříbrníky byly zřejmě v nejstarších dobách jako zboží korunni přiděleny k ústeckému hradu. V minulosti pak vedla z ústecké Horní neboi Dražďanské brány takzvaná Solní cesta přes Kabát na Božtěšice a Strážky, do Knínice a dále ke hranicím. Na Kabátě stávaly na rozhraní čtyř katastrů Božtěšic, Bukova, Klíše a Stříbrníku již v roce 1620 tři věže zemědělské usedlosti. V minulém století zde žilo jen asi patnáct obyvatel a bývala tu strážnice. Zde stávala stráž, která střežila bezpečnost cest a sem také býjí přiváděni chycení loupežníci, někdy spoutaní svěrací kazajkou. Od kazajky či kabátu pak dostala jméno i malá osada. Tak to alespoň vysvětlovala starší vlastivědná literatura. Filologové se však domnívají, že jméno kabát je zde ve významu srub, strážní věž a osada že tak byla pojmenována podle strážní věže, kabátu, který byl její dominantou. Za pravdu jim dává i druhý český název této lokality Špimberk, který je zřejmě jen zkomolením německého místního označení Spiegelsberg: spiegel - hláska, strážní věž a berg - kopec; tedy kopec s hláskou. V historickém sledu prodělávají ovšem místní názvy hláskový vývoj. V roce 1443 se uvádí Spiegelsberg, zápis z roku 1509 mlukovi o dědině jménem „Spilberg anebozto Kabat“. Po roce 1945 splýnula osada Kabát s obcí Stříbrníky a jméno Na kabátě dostala ulice u bukovského sanatoria. V únoru 1910 byl zde pro staré a chudé ústecké občany slavnostně otevřen nový ústav pro 70 osob s exotickým názvem Jubilejní okresní zoapatřující ústav císaře Františka Josefa I. Nahradil zrušený starobinec, z tradice nazývaný špitál extra moenia, tedy mimo město. - ing. arch. Vladimír Provaník (* 13. 3. 1937) - *Ústí, město nad Labem - Severočeské nakladatelství (1983).*

PAMÁTNÉ STROMY
NA ÚSTECKU I.

• Bukovský dub na titule brožury *Památne stromy Ústecku I.* - Bc. Martin Vykouk, Mgr. Viktor Keller (Město Ústí n. L., 2009) - Před nemocniční správou (Sociální péče 3316/12A), v pozici původní brány do statku se vypíná 22m, bezmála 250letý dub letní (*Quercus robur*) - český i křemelák (obv. kmene ve 130 cm 3,85 m), památným vyhlášen r. 2006. Nevíme, byl-li vysazen jako hold, nebo aby sloužil za příbytek dobrým duchům a chránil od zlých sil či blesku. V současnosti na Ústecku jediný rodový strom (generacemi na gruntu opečovávaný) se psýní pravidelnou kulovitou korunou, upoutá i v zimě.

• Na holoměřskou přítomnost čedičů, tefritových tufů, leucitových tefritů ap. poukazuje (1904) ve velkolepém geologickém atlasu Středohoří (*Geologische Karte des böhmischen Mittelgebirges*) proslulý vědec Prof. Dr. J. E. Hübner (* 26. 3. 1852 Holme u Panny [Hummel] c. 2 - † 4. 11. 1940 Vídeň), masiv nazývá *Johanniseufer* (Svatojánský oheň), stejně jako jihozápadně-česká mapa Ústí n. L. a Litoměřice 1:75.000 (žel nedatovaná).

